

Kyseessä on Helsingin kaupungin vammaisneuvoston hyväksymän asiakirjan allekirjoittamaton sähköinen versio

Kaupunginhallitus
helsinki.kirjaamo@hel.fi

Viite: Valtuutettu Sinikka Vepsän valtuustoaloite 7.11.2018

Diaarinumero: HEL 2018-011679

Ikääntyvien vammaisten ihmisten palvelut on turvattava

Vammaisneuvosto kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto. Samalla vammaisneuvosto esittää huolen ja tarpeen selvittää tarkemmin kaupungin käytäntöjä, heikennetäänkö ikääntyvien vaikeavammaisten ihmisten palveluja, kun he täyttävät 65-vuotta. Vammaisneuvosto kannattaa Sinikka Vepsän aloitetta: helsinkiläisten 65-vuotta täyttävien vammaisten henkilöiden palvelut tulee säilyttää vammaispalveluiden piirissä.

Kaupungin asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on kaupungin perustehtävä. Vammaisten kaupunkilaisten ikääntyessä vamma ei katoa 65-vuotiaana, vaan päinvastoin aiemmat vaivat, vammat ja sairaudet usein vain lisääntyvät. Vammaisneuvoston keskustelussa nousivat esiin Helsingin käytäntö lopettaa kehitysvammaisten työ- ja päivätoiminnan asiakkaan täytettyä 60-vuotta sekä huoli ikääntyvien vammaisten ihmisten mahdollisuudesta saada perusterveydenhuollosta riittävästi kuntoutusta ja apuvälinepalveluja.

Vammaispalvelut ovat usein osa vammaisen kuntalaisen välttämättömiä ja pitkäaikaisia peruspalveluja, joihin hänellä on subjektiivinen oikeus vamman aiheuttamien pitkäaikaisten vaikeuksien vuoksi. Useat vammaispalvelut toteuttavat ihmisten perusoikeuksia, joten niihin on säädetty kunnille erityinen järjestämisvelvollisuus. Vammaispalvelut toteuttavat positiivista erityiskohtelua, jolla kompensoidaan vamman aiheuttamaa, pitkäaikaista, useita vuosikymmeniä kestäviä tai elämän mittaista toimintakyvyn rajoitetta ja osallistumisen haittaa.

Vammaispalvelujen tarkoituksena on tukea vammaisen henkilön yhdenvertaista osallisuutta tavanomaisessa elämässä. Vammaispalvelulain mukaisissa palveluissa ei ole määritelty ikäraja, joka oikeuttaisi kaupunkia vähentämään palvelujen määrää asiakkaan ikääntyessä. Esimerkiksi yli 65-vuotiaan vaikeavammaisen henkilön kuljetuspalvelut tulee järjestää vammaispalvelulain mukaisesti. Vammaispalvelut on järjestettävä kunnassa asiakkaan yksilöllisen tarpeen mukaan.

Kehitysvammaisten asiakkaiden työ- ja päivätoimintaan yksilöllinen ikäraja

Vammaisneuvoston saaman tiedon mukaan kehitysvammalain mukaisia asiakkaan työ- ja päivätoiminnan päätöksiä lopetetaan, kun asiakas on täyttänyt 60-vuotta. Työtoimintaa ei tule lopettaa vain asiakkaan 60-vuoden iän perustella, joka ei noudata edes virallista työeläkeikää. Erityislain mukaisen kehitysvammaisten työtoiminnan päättymisen jälkeen asiakkaalle on voitu järjestää sosiaalihuoltolain perusteella ikäihmisten päivätoiminnan palveluja, mutta ne ovat sisällöltään ja asiakasmaksuiltaan erilaista. Kehitysvammaisten ihmisten työ- ja päivätoiminnan tarve ja kesto tulee arvioida yksilöllisesti asiakkaan toimintakyvyn perusteella. Kehitysvammaisten ihmisten työtoiminnan päättymisen tulisi yksilöllisesti suhteuttaa lähemmäs vanhuuseläkelain joustavaa 63-70-vuoden ikärajaa, jolloin käytäntö lisäisi kehitysvammaisten ihmisten yhdenvertaisuutta toisiin saman ikäisiin kansalaisiin.

Sosiaalialan ammattilaiset arvioivat yhdessä kehitysvammaisen työ- ja päivätoiminnan asiakkaan kanssa hänen yksilöllistä palvelutarvettaan, toimintakykyä ja -rajoitetta sekä työtoiminnassa jaksamista asiakkaan ollessa 60 vuoden iässä. Arvioinnin yhteydessä on varmistettava, että kehitysvammaisella asiakkaalla on palveluymmärrystä arvioinnin merkityksestä.

Kehitysvammaisen asiakkaan kanssa tulee selvittää hänen tahtonsa ja tarpeensa sekä mitä hän ikääntyessään haluaa ja jaksaa tehdä tai milloin hänellä on tarve keventää arkea ja milloin hänellä on oikeus ”jäädä eläkkeelle” työtoiminnasta, vaikka toimeentulo olisi ollut jo vuosikymmenet työkyvyttömyyseläkkeen varassa. Työtoiminnan päättymisen mukaan tuoma elämänmuutos voi kehitysvammaiselle henkilölle olla yhtä haastavaa tai vaikeaa kuin kenen tahansa vanhuuseläkkeelle siirtyminen.

Kehitysvammaisen asiakkaan elämänmuutosta on tarpeen tukea selkeällä vuorovaikutuksella ja vähittäisillä muutoksilla kertakaikkisen muutoksen sijaan. Ikääntyvää kehitysvammaista asiakasta on hyvä valmentaa muutokseen niin, että hänellä on mahdollista ymmärtää, ettei työ- ja päivätoiminnan palvelut saa viedä hänen voimavarojaan liikaa. Ja ettei ole tarkoituksenmukaista käyttää hänen vapaa-ajastaan merkittävää osaa työtoiminnan rasituksesta palautumiseen sen sijaan, että hän voisi viettää arkeaan jollakin muulla, hänelle mielekkäämmällä tavalla. Erytishuoltolain mukaiset kehitysvammaisten työ- ja päivätoimintapalvelujen sisällön tuottaminen vaatii erilaista osaamista kuin ikäihmisten päivä- tai viriketoiminnan järjestäminen, joten on tarpeen kehittää mielekästä päivätoiminnan tarjontaa myös ikääntyneille kehitysvammaisille.

Ikääntyville vaikeavammaisille asiakkaille päivätoimintaa

Vammaispalvelulain mukaisen vaikeavammaisten päivätoiminnan tarkoituksena on tukea asiakasta itsenäisessä elämässä selviytymistä ja edistää hänen sosiaalista vuorovaikutustaan. Vaikka vammaispalvelulain mukaisissa palveluissa ei ole ikärajoja, lain mukaan vaikeavammaisten päivätoiminta on tarkoitettu pääsääntöisesti työkyvyttömyyseläkkeellä oleville henkilöille, jolla vamman tai sairauden aiheuttaman erittäin vaikean toimintarajoitteen vuoksi ei ole edellytyksiä osallistua sosiaalihuoltolain mukaiseen työtoimintaan. Vaikeavammaisten päivätoiminnan asiakkaita on syytä neuvoa ja ohjeistaa ennakoimaan työkyvyttömyyseläkkeen muuttuminen vanhuuseläkkeeksi 65-vuoden iässä. Palvelusuunnitelman päivittämisen yhteydessä ikääntyvän vaikeavammaisen asiakkaan päivätoiminnan tarve tulee arvioida yksilöllisesti. Vaikeavammaisten ihmisten päivätoiminnan tulisi sisällöltään olla erilaista kuin muistisairaille ja omaishoidon varassa elävien ikäihmisten viriketoiminta. Myös vanhuuseläkkeellä olevalla vaikeavammaisella asiakkaalla on tarve saada tukea jokapäiväisestä elämästä selviytymiseen sekä edistää hänen osallisuuttaan ja torjua hänen sosiaalisen syrjäytymistään, näitä tavoitteita tulee tukea myös sosiaalihuoltolain mukaisesti järjestetyssä päivätoiminnan palvelussa.

Kuntoutuspalvelut eivät saa heikentyä yli 65-vuotiailla vammaisilla

Vammaisneuvosto nostaa esiin myös huolen ikääntyvien, yli 65-vuotiaiden vammaisten ihmisten vaikeuden saada perusterveydenhuollosta riittävästi kuntoutusta ja apuvälineitä sekä niiden huollon ja tarvittavan uusimisen.

Yli 65-vuotiaat ihmiset nimenomaan tarvitsevat kuntoutusta, hyviä apuvälineitä ja tukea voidakseen asua kotona mahdollisimman pitkään, jolloin kuntoutuspalvelujen heikko saatavuus on ristiriidassa kaupungin tahtotilan kanssa.

Suomalainen sosiaali-, terveys-, kuntoutus- ja apuvälinepalvelujen lainsäädäntö sekä palvelujärjestelmä on laaja ja hyvin monimutkainen kokonaisuus. Esimerkiksi Kela käyttää palveluissaan ikärajoja siirtäessään asiakkaita eri palveluista toiseen. Kela rahoittaa ja järjestää alle 16-vuotiaiden lasten ja yli 16-vuotiaiden työikäisten tarpeen mukaista vaativaa lääkinnällistä ja ammatillista kuntoutusta vain alle 65-vuotiaille. Yli 65-vuotiaiden ikääntyvien vammaisten ihmisten tulee osata hakea tarvitsemaansa kuntoutusta oman kunnan perusterveydenhuollosta.

Kunnat ovat ohjanneet vain niukasti resursseja ikääntyvän väestön kuntoutukseen. Yli 65-vuotiaiden saaman perusterveydenhuollon kuntoutuksen vähäisyys ei ole suhteessa ikääntyvien ihmisten kuntoutustarpeen kasvamiseen ja tämä on kestämaton epäsuhta. Perusterveydenhuollon järjestämä ikääntyneiden ihmisten kuntoutus toteutuu usein kapea-alaisena ryhmäjumppana, neuvontana ja ohjauksena, joka on riittämätöntä 65-vuotta täyttäneelle vaikeavammaiselle. Koko elämänsä, tai usein vuosikymmenten ajan vamman kanssa eläneen ihmisen pitkäjänteisen kuntoutuksen saaminen oman kunnan ylläpitämiseksi on vamman kanssa ikääntyvälle henkilölle entistäkin tärkeämpää kotona asumisen ja omatoimisuuden tukemiseksi.

Vammaisneuvosto haluaa nostaa esiin myös havainnot kaupungin perusterveydenhuollon apuvälinepalvelujen resurssien niukkuudesta. Tämä on näkynyt esimerkiksi siten, että ikääntyneet ihmiset, jotka eivät ole saaneet käyttöönsä hakemaansa ja tarvitsemaansa lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälinettä terveydenhuollosta, ovat sen sijaan siirtyneet hakemaan kodissaan tarvitsemaansa apuvälinettä vammaispalvelulain perusteella vammaispalveluista. Asiakkaat tarvitsevat nykyistä enemmän terveys-, hyvinvointi- ja kuntoutuspalvelujen yksilöllistä palveluneuvontaa. Samoin ammattilaiset tarvitsevat vahvaa monialaista osaamista ja yhteistyönrakenteita tunnistaa moniammatillisesti asiakkaan kuntoutuksen ja apuvälineiden tarve ja ratkaisut, joilla voidaan lisätä asiakkaan omatoimisuutta ja osittain vähentää avun tarvetta. Helsingin vammaispalvelujen sosiaalityön ja kuntoutuksen ammattilaisten yhteistyö, asiakkaan sosiaali- ja terveyspalvelujen kokonaisuuden järjestämisvastuun selkeyttäminen sekä palvelujen yhteiskehittäminen yhdessä asiakkaiden ja vammaisneuvoston kanssa ovat edelleen tärkeitä kehittämiskohteita.

Helsingissä, 14.2.2019

Helsingin kaupungin vammaisneuvosto

Justus Mollberg
puheenjohtaja

Tiina Lappalainen
sihteeri, vammaisasiamies